

Yeniden Mustafa Suphi'nin Partisi üzerine!

Mehmet İnanç Turan

Mustafa Suphi'nin Partisi'nde Sosyalizm ve Enternasyonalizm isimli kitabım Etki Yayınları'ndan yayımlandı.

Bu çalışmayı olumlu veya olumsuz değerlendiren yorumlar oldu. Her bilimsel araştırmanın eleştirmenlerinin olması çok doğaldır ve iyidir. Doğru fikirler bu eleştirilerden ortaya çıkar.

Kitabı eleştiri masasına yatıranlardan biri de Sungur Savran yoldaşım oldu. *Devrimci Marksizm*'in 36. sayısında Sungur yoldaşım kitapla ilgili görüşlerini yazdı.

Sungur Savran yoldaşım önce kitabımın olumlu yanlarını şöyle değerlendiriyor:

Mehmet Turan'ın başka kitapları gibi de bu da Stalinizmin etkisini bir türlü kıramayan solcuları uyandırmak bakımından büyük yarar getirecek nitelikte. Turan, TKP'nin tarihi gelişme süreci içinde çok önemli birtakım noktaları, tarihi delilleri ile birlikte, sağlam referanslarla ortaya koyuyor. TKP'yi sadece onu savunan insanlardan dinlemiş solculara, hakiki yüzüyle anlatıyor. Ortaya çıkan, utanç verici bir tablodur.

1930'lu yılların ilk yarısında Nâzım Hikmet'in önderliğinde kurulmuş olan Muhafif TKP'ye yapılan ve Nâzım'ı "polis ajanı" olarak niteleyen alçakça saldırılar,

alıntılarla uzun uzun anlatılıyor. TKP'nin çeşitli önderlerinin (Reşat Fuat Baraner, Zeki Baştımar, İsmail Bilen) SBKP'nin "etkisi" altında nasıl fırlıdak gibi döndüğü ortaya konuluyor. Parti içi demokrasinin partinin tarihinin farklı dönemlerinde nasıl ayaklar altına alındığı gösteriliyor. Bunun bir biçimi ve zemini olarak en yeteneksiz yöneticilerin bile nasıl kendi elleriyle "kişiye tapınma" kültürünü parti içinde yerleştirmiş olduğu anlatılıyor. Enternasyonalizm anlayışının SBKP'ye tek yanlı olarak boyun eğme ile sınırlı olduğu sayısız örnekle kanıtlanıyor. Aslında Stalinist SBKP'yi (mesela Nâzım'a karşı) hayatı boyunca savunmuş olan Doktor Hikmet Kıvılcımlı'nın, 12 Mart döneminde sığınmak zorunda kaldığı iki "sosyalist" ülkenin (Bulgaristan ve Doğu Almanya), sırf geçmişte TKP yönetici kadrolarıyla ayrı düştüğü için mülteci olarak kabul edilmediği, kendisini ölümün eşğine getirmiş prostat hastalığının tedavisinin bile yapılmamış olduğu, sonunda Kıvılcımlı'nın mecburen "Tito kliği"nin Yugoslavya'sına sığınmak zorunda kaldığı, büyük bir trajedi olarak hikâye ediliyor. 1970'li yılların sonlarında TKP içinde boy gösteren bir sol muhalefet olan TKP İşçinin Sesi'nin öyküsü içeriden anlatılıyor.

Kitabın son bölümü, hem SBKP'yi kapitalist restorasyona taşıyan Mikhail Garbaçov'u, hem de TKP'nin son Genel Sekreteri olan Haydar Kutlu'yu (bugünün burjuva köşe yazarı Nabi Yağcı'nın parti adı) anlatıyor. Hangisinin daha pespaye ve daha yalancı olduğunu söylemek zor. Lenin'in bu iki öğrencisinden (!) biri kapitalizmin restorasyonunun yolunu açtı, öteki ise bir yandan Özal'a destek verirken, bir yandan da bu topraklarda en bürokratik haliyle de olsa "komünist" adını taşıyan partiyi tasfiye etti. Bunu yaparken de her ikisi de her aşamada niyetleri konusunda aralıksız yalan söylediler. Mehmet Turan'ın kitabını okuyun, çıplak biçimde göreceksiniz.¹

Kitabımın anlamını çok güzel ifade eden bu görüşler için Sungur yoldaşıma teşekkür ediyorum.

* * *

Sungur yoldaşım sonra kitapla ilgili eleştirilerini sıralıyor. Bunlara tek tek yanıt vermek gerekiyor. Olanaklı olduğu ölçüde kısaca yazmaya çalışacağım.

Mustafa Suphi'nin Partisi isminin kullanılması

Türkiye'de TKP adını kullanan birçok parti var. Okuyucunun bunu ayırması zor. O nedenle Mustafa Suphi'nin kurduğu TKP'yi nitelemek için şöyle yazmıştık:

TKP, Mustafa Suphi'nin önderliğinde 1920'de Bakü'de kurulmuştur. 1987'de

---

¹ Sungur Savran, "TKP ve Muhalefetleri", *Devrimci Marksizm*, sayı 36, s. 160-161.

Türkiye İşçi Partisi (TİP) ile TKP birleşmeye karar vermişlerdir. Bu iki partinin birleşmesinden Türkiye Birleşik Komünist partisi (TBKP) ortaya çıkmıştır. 1989–1990 döneminde TBKP bir likidasyon süreci yaşamış ve 1991'de Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmıştır. Daha sonra TBKP kadrolarından bir kısmı Sosyalist Birlik Partisi'ni kurmuşlardır. Birinci TKP'ye “Mustafa Suphi'nin TKP'si” diyebiliriz. Veya “tarihsel TKP”, “eski TKP” diyebiliriz.²

Sungur yoldaşım kitabın ismi konusunda bir eleştiri yapıyor. Diyor ki:

Mustafa Suphi'nin Partisi'nde Sosyalizm ve Enternasyonalizm başlığı, hem genç kuşakların kitabın konusunu kavraması bakımından sorunlu, hem de konu hakkında okuru yanıltıyor. İlkini nedeni, komünizmin prestijinin hâlâ çok düşük olduğu bir dönemde Mustafa Suphi'nin adının gençlik saflarında pek az tanınır olmasından. Ama ikincisi daha ciddi. Bu başlık, kitapta, Türkiye Komünist Partisi'nin (o günkü adıyla Fırkası'nın) Mustafa Suphi döneminde sosyalizm ve enternasyonalizm konusundaki görüşlerinin anlatıldığı izlenimini yaratıyor. Bu konu kendi başına çok önemlidir. Derinlemesine irdelenmesi acil bir meseledir.³

Önemli olan okuyucunun anlaması değil mi? “Mustafa Suphi'nin Partisi” ismi, eski TKP'yi diğer TKP'lerden ayırmak için kullanılıyor. Burada yanlış nerede?

Eğer ben sadece Mustafa Suphi dönemindeki sosyalizm ve enternasyonalizm görüşlerini anlatmak isteseydim, kitabın ismini “Mustafa Suphi Döneminde Sosyalizm ve Enternasyonalizm” diye koyardım. Öyle değil mi?

Sungur yoldaşımın kitabın ismi konusundaki eleştirisi biraz zorlama bir eleştiri gibi geldi bana.

Mustafa Suphi ve yoldaşlarını kim öldürdü?

Önce kendi görüşlerimi aktarmam gerekiyor:

Mustafa Suphi ve yoldaşları, Aralık 1920'de Kars'a gelirler ve birkaç hafta orada kalırlar. Sonra Erzurum'a hareket ederler. Erzurum'da Kemalistlerin kurdukları yobaz bir örgütün provakasyonu ile karşılanırlar. Kemalistlerin zorlamasıyla Trabzon'a giderler. Suphi ve yoldaşları, Trabzon'dan kayıkçılar kâhyası Yahya'nın verdiği bir motora bindirilerek yola çıkarılırlar. Yolda öldürülerek denize atılırlar. Tarih 28/29 Ocak 1921'dir. Mustafa Suphi ve yoldaşları öldürülmeden bir hafta önce (22 Ocak 1921'de) Mustafa Kemal mecliste bir konuşma yapar ve şöyle der:

İşte bu serseriler... Türkiye Komünist Fırkası diye bir fırka teşkil etmişlerdir ve bu fırkayı teşkil edenlerin başında da Mustafa Suphi ve emsali bulunmaktadır.

2 Sait Almış ve Mehmet İnanç Turan, *TKP ve Marksizm*, Etki Yayınları, 2014, s. 9.

3 Savran, “TKP ve Muhalefetleri”, s. 161.

Bunlar... kendilerine para veren, kendilerini himaye eden ve bunlara ehemmiyet atfeden Moskova'daki prensip sahiplerine yaranmak için birtakım teşebbüsâtı serseriyanede bulunmuşlardır...Bu suretle memleketimize, milletimize hariçten komünizm cereyanı sokulmaya başlanmıştır.⁴

Bu cinayetin başkahramanı kimdir? Kayıkçılar reisi Yahya, cinayeti planlayanlardan biridir. Emri kimden almıştır? Topal Osman'dan. Topal Osman kimdir? Mustafa Kemal'in ilk Muhafız Birliği Komutanı!

Yahya, 3 Temmuz 1922'de öldürülmüştür. Kim öldürmüştür? Mustafa Kemal'in özel Muhafızı General İsmail Hakkı Tekçe.

Yılla r sonra Yahya Kâhya'nın öldürülmesi olayı aydınlanmış ve bu işi yapanın Mustafa Kemal Paşa'nın özel Muhafızı İsmail Hakkı (Tekçe) olduğu ortaya çıkmıştır.(...)

Mustafa Kemal Paşa'nın özel muhafızı olan İsmail Hakkı (Tekçe) ölümünden sonra yayınlanan hatıralarında, aldığı bir emir üzerine Topal Osman'ın iki adımını yanına alarak Ankara'dan gidip Yahya Kâhya'yı kendisinin öldürdüğünü açıklamaktadır.⁵

Topal Osman da 2 Nisan 1923'te öldürülmüştür. Öldürenler arasında kim var? Mustafa Kemal'in özel muhafızı General İsmail Hakkı Tekçe.

Böylece tarihte cinayete bulaştırılanların, cinayetin asıl planlayıcısı tarafından öldürtülmüş olduğunu görüyoruz. Var olan belgeler, bütün gelişmelerden Mustafa Kemal'in haberi olduğu yönündedir; ağırlıklı görüş budur. Şüphesiz ki, bu gerçeğin yeni belgelerle desteklenmeye gereksinimi vardır. Şimdilik bu gerçeği tamamen doğrulayamıyoruz.

Sonuç olarak diyoruz ki, Mustafa Suphi ve yoldaşlarının öldürülmesinde, oklar Kemalist iktidarı göstermektedir. İhtimallerden gerçeğe en yakın görüş budur.

Sungur yoldaşım böyle düşünmüyor. Diyor ki:

Şimdi esasa ilişkin eleştirilerimize geçebiliriz. (...) İlki, Mustafa Suphi ve arkadaşlarının 28-29 Ocak 1921 tarihinde Trabzon açıklarında katledilmesi meselesidir. Mehmet Turan, aynen başka birçok solcu yazar gibi, elde hiç de kesin kanıt olmadığı halde, bu cinayetin "Kemalistler" (s. 13) veya "Kemalizmin maşaları"

4 Mustafa Kemal, aktaran Ertuğrul Kürçü, "Mustafa Kemal: İmge ve Gerçek", *Radikal İki*, 6 Kasım 2005.

5 İsmail Hakkı Tekçe, "Atatürk'ün 1920'den Ölümüne Kadar Yanından Ayırmadığı Özel Muhafızı General İsmail Hakkı Tekçe'nin Anıları", *Günaydın*, 4 Aralık 1977, Tefrika: 25, aktaran: Yavuz Aslan, *Türkiye Komünist Fırkası'nın Kuruluşu ve Mustafa Suphi*, Türk Tarihi Kurumu, 1997, s. 353-354.

(s. 37) tarafından işlendiğini iddia ediyor. (...) Sovyetleri kendi yanına çekmek için TKP liderlerini katlederek suçu Kemalizm'in üzerine atma yoluyla hem TKP'den kurtulmak, hem de Kemalizm ile Sovyet Rusya arasındaki ilişkileri berhava etmek isteyebilecek Enver Paşa ve onun adamları vardır. Yine aynı amaçla davranabilecek padişahın ajanları vardır. Pontus isyanı karşısında gericileşen Karadeniz eşrafı ve burjuvazisi vardır, Mustafa Kemal'den ayrı bir ağırlık olarak Kâzım Karabekir vardır vb. vb. Cinayetler bunların hangisinin veya hangilerinin sorumlu olduğu sorusunun cevabı, daha derinlemesine araştırmanın, hatta Sovyet arşivlerinde yeni incelemelerin sonucunda kesinleşecektir.⁶

Sungur yoldaşım birçok ihtimal sayıyor. Ama bu ihtimallerden gerçeğe en yakın ihtimalin ne olduğu hakkında bir fikir ileri sürmüyor. Gerçeği bulmak işini geleceğe bırakıyor; derin bir araştırma yapılmasını istiyor.

Umalım ki Sungur yoldaşım bir gün böyle bir araştırmayı yapar, gerçeğe en yakın ihtimali bulur.

Biz şu andaki belgelere dayanarak Mustafa Suphi ve yoldaşlarının öldürülmesinden Kemalist iktidarı sorumlu tutuyoruz. Ortaya yeni belgeler çıkarsa, görüşlerimizi yeniden gözden geçirmekten çekinmeyiz.

Sungur yoldaşımın açısından tarihe bakışla ilgili bir sorun var. Tarih ancak geriye kalmış belgeler üzerinden incelenebilir. Elimizde olan belgelere dayanmak yerine; varsayımlara dayanarak tahminler yürütmek, tarihi varsayımlar üzerinden yazmak, tarihsel materyalizme uygun düşmez.

“Öyle olamaz mı, böyle olamaz mı,” diyerek tarih anlaşılabilir. Belgesiz tarih sadece bir hikâye olur. Gerçekleri yansıtmayan!

Ulusal mücadele ve komünistler

Önce Sungur yoldaşımın bana yönelttiği eleştiriyi aktarmam gerekiyor:

Turan, Komintern'e, almamış olduğu bir kararı atfetmekte ısrar ediyor! Ona göre Komintern İkinci Kongresi'nde ulusal sorun üzerine aldığı kararda ulusal devrimci hareketlerin desteklenmesi için bir koşul getirmiştir: Bu ulusal devrimci hareketler komünistlerin bağımsız çalışmalarına izin verecektir. **Komintern'in böyle bir kararı yoktur.** Ama başka Marksistler gibi o da bunda ısrar ediyor. Ortada delil olarak gösterilebilen tek bir karar pasajı olmaksızın.⁷

Kanımca bana yöneltilen bu eleştiri haksız bir eleştiridir. Ben ne bu kitabımda, ne de başka kitaplarımda bu görüşü bir Komintern kararı olarak değil, Lenin'in görüşü olarak aktardım. Komintern kararı olarak aktardığım kısım “proletarya hareke-

⁶ Savran, “TKP ve Muhalefetleri”, s. 161-162.

⁷ a.g.e., s. 162-163.

tinin bağımsız niteliğinin”, ulusal devrimci hareket karşısında korunması kararıdır. Ne yazık ki, TKP, Kemalistler karşısında partinin bağımsız niteliğini koruyamamıştır; Kemalizmin peşine takılmıştır. Sungur yoldaşımınla aramızda tartışma konusu olan görüş, Lenin’in şu yaklaşımıdır:

Komünistler olarak bizim, sömürge ülkelerdeki burjuva özgürlük hareketlerini ancak, bu hareketler gerçekten devrimciyse, temsilcileri bizim köylüleri ve geniş sömürülen katmanları devrimci düşünceyle eğitip örgütlememizi engellemezlerse desteklememiz gerektiği ve destekleyeceğimizden ibarettir. Eğer bu koşullar bile mevcut değilse, bu ülkelerde komünistler, II. Enternasyonal kahramanlarının da dahil olduğu reformist burjuvaziyle mücadele etmek zorundadırlar.⁸

Bu görüşün bir Komintern kararı olmadığını başka çalışmalarımızda da belirtmiştik. Birincisi, *TKP ve Marksizm* isimli kitapta sy. 20’de. İkincisi, *Lenin’e Dönüş* isimli kitapta sy. 268’de. Sungur yoldaşım yukarıda aktardığım Lenin’in görüşünün bir Komintern kararı olduğuna ısrar ettiğimi yazıyor. Nerede ısrar etmişim? Oysa böyle ısrarlı bir tartışmaya hiçbir yerde girmedim. Açık olarak bir kez daha yazayım; yukarıdaki görüş Lenin’in görüşüdür; bir Komintern kararı değildir.

Lenin bu görüşünü nerede dile getirmiştir? Komintern II. Kongresi’nde, Ulusal ve Sömürge Sorun Komisyonu’nun 26 Temmuz 1920 Raporu üzerine konuşurken! Lenin’in görüşü Rapor üzerine bir açıklamadır.

* * *

Sungur Savran yoldaşımın önemle bu konu üzerinde durmasının nedeni, **Lenin’in aktardığımız görüşünün yanlış olduğunu düşünmesindedir.** Böyle düşündüğü için şöyle yazabiliyor:

Lenin bizim en büyük önderlerimizden biridir. Ama o da bütün faniler gibi belirli anlarda belirli şeyler düşünmüş ve söylemiş, sonra bunun yanlış olduğunu fark edip vazgeçmiş olabilir. (...) Lenin bunu kongre önünde savunduktan sonra ya vazgeçmiştir bu fikirden, ya da bunun doğru olduğuna inanmaya devam etmekle birlikte, fikrini geçici olarak geri çekmiştir. Şayet Lenin bunun doğruluğuna inanmaya devam etseydi, hiç kuşkunuz olmasın, o kongreden sonra tekrar tekrar ısrar ederdi bu koşul üstüne. Lenin’i tanıyanlar ne demek istediğimizi hemen anlayacaklardır. Öyleyse, karineler Lenin’in kendisinin bile bu fikirden vazgeçtiğini düşündürüyor.⁹

Sungur yoldaşım iyi bilir ki, “Lenin hiç yanılmamıştır” diyenlerden biri değilim. Kitaplarımda Lenin’in yanıldığını gösteren birçok örnek rahatça bulunabilir. Ama

8 Lenin, *Seçme Eserler*, Cilt 10, İnter Yayınları, s. 264-265.

9 Savran, “TKP ve Muhalefetleri”, s. 163.

tartıştığımız konuda ben Lenin'in doğruyu dile getirdiği kanısındayım.

Lenin'in aktardığımız görüşü, Sungur yoldaşımın iddia ettiği gibi yanlış bir görüşse, bu şu anlama gelir: Sömürgelerdeki burjuva ulusal hareketlerinin temsilcileri; komünistlerin örgütlenmesine izin vermese de, komünistlere terör uygulasa da bu önderlik desteklenmelidir. Böyle bir yaklaşımı doğru bulmadığım için Lenin'in görüşünün yanlış olmadığını söylüyorum. **Komünist Partisi'nin bağımsızlığını ve örgütlenme özgürlüğünü savunmak temel sorundur.**

Lenin bu görüşünün benzerini *Ulusal ve Sömürgesel Soruna İlişkin Tezlerin İlk Taslağı*'nda da ifade etmiş ve şöyle demiştir:

Komünist Enternasyonal, sömürgelerdeki ve geri ülkelerdeki burjuva-demokratik ulusal hareketleri ancak bütün geri ülkelerde geleceğin proleter partilerinin (sadece adı itibariyle değil, gerçekten komünist partilerin) unsurlarının bir araya getirilmesi ve özel görevlerinin, kendi ulusu içindeki burjuva-demokratik hareketlere karşı mücadele görevinin bilinciyle eğitilmeleri koşuluyla destekleyebilir.¹⁰

Sungur yoldaşım, Milli mücadele ile önderliğinin kesin olarak birbirinden ayrılması gerektiğini söylerken haklıdır. Ben de ondan farklı düşünmüyorum. Milli mücadele; işgalci güçlere, emperyalistlere karşı haklı bir kavgadır. Bu kavgada komünistler yer almalıdır; hatta öncülüğü ele geçirmeye çalışmalıdır. Sürekli devrim anlayışı ayrıca bunu gerektirir. Ne var ki, bunu yapabilmek için burjuva milli önderliği sınıf düşmanı olarak görmek gerekir.

Milli mücadele ile bu mücadelenin burjuva önderliğini birbirinden ayırdığım için şöyle yazdım: "TKP'nin ikili bir görevi aynı zamanda yerine getirmesi gerekiyordu. Emperyalizmle savaşa, Kemalizme karşı olan savaşı birleştirmesi gerekiyordu. Dış burjuvaziyle savaşa, iç burjuvaziye karşı savaş kopmaz bir bütündü."¹¹

Peki, TKP böyle mi yaptı? Hayır! Milli mücadeleye önderlik eden Kemalistleri kayıtsız şartsız destekledi. Üstelik Mustafa Suphi ve yoldaşlarını öldürmelerine, komünistlerin örgütlenmelerine izin vermemelerine rağmen Kemalistleri desteklemeyi sürdürdüler.

Şefik Hüsnü'nün eşi üzerinden liberalizm suçlaması

Önce konuyla ilgili görüşlerimi aktarayım:

Stalin döneminde Komünist parti yöneticilerinin eşleri, akrabaları, onları karşı-devrimcilikle suçlamak için bahane olarak kullanılmıştır.

¹⁰ Lenin, *Seçme Eserler*, Cilt 10, s. 260.

¹¹ Mehmet İnanç Turan, *Mustafa Suphi'nin Partisi*, Etki Yayınları, 2013, s. 52.

Şefik Hüsni şanslı bir yöneticidir, bu nedenle Stalinci Komintern tarafından öldürülmemiştir. Ne var ki, Şefik Hüsni hakkında yazılan raporlarda Şefik Hüsni'nün 1914 yılında evlendiği edebiyat fakültesi öğrencisi Leokadya bir tehlike kaynağı olarak görülmüştür. Stalinci mantığı anlamak için bu “çok gizli” ibareli raporlara bir kez daha bakalım. **Komintern Kadro Bürosu görevlisi Galcyan**'ın Şefik Hüsni (Ferdi) hakkında yazdığı birinci raporda şöyle deniyor:

Ferdi yoldaş için karısı önemli bir zayıf noktadır. Onunla Fransa'daki öğrencilik yıllarında tanışmıştır. Karısı Polonyalı, varlıklı bir ailenin kızıdır. Sözün tam anlamıyla bir küçük burjuvadır. Bu kadının ısrarı üzerine Ferdi'nin kızı SSCB'ye gelememiş ve şimdi Polonya'da bir burjuva olarak terbiye edilmektedir. Ferdi karısına serbestlik tanımaktadır. Kadın, düşman etkisine hedef olabilir.¹²

Galcyan'ın 15 Nisan 1937 tarihli raporunda da aynı satırlar hemen hemen aynı biçimde tekrar edilmektedir.

KEYK'e yakın duran bir parti işçisi olarak Ferdi için karısı önemli bir kusur teşkil etmektedir. Kadın Polonyalıdır ve zengin bir ailedendir. Kendisi sözün tam anlamıyla küçük burjuva tipidir. Bu kadının ısrarı üzerine Ferdi'nin kızı SSCB'ye getirilememiş ve şimdi Polonya'da burjuva terbiyesi görmektedir. Ferdi'nin karısı düşmanın etkisine hedef olabilir.¹³

Şefik Hüsni'nün karısına Komintern yöneticilerinin bakış tarzı bu! Ortada hiçbir belge, kanıt yok. Sadece bir tahmin var. Burjuva eğitimi iyi almış olması bir “tehlike kaynağı” olarak görülebiliyor. Stalinci kafa Şefik Hüsni'nün eşini, “ajan” ilan edip, Şefik Hüsni'yü hapse atabilirdi(!)¹⁴

Sungur Savran yoldaşım benim Stalinizme yaptığım bu eleştiriyi doğru bulmamış. Liberal bir bakış açısıymış bu! Sungur yoldaşım diyor ki:

Parti Şefik Hüsni'nün eşi hakkında bir rapor hazırlıyor; rapor, burjuva yaşam tarzı, kızını Sovyetler Birliği'nden uzak tutması ve başka nedenlerle kadının “düşman etkisine hedef olabileceği” sonucuna ulaşıyor (s. 94-95). Bunlar, hele hele illegalite koşullarında çalışan bir parti için son derecede gerçekçi tehlikelerdir. Mehmet Turan, burada Stalinizm'e eleştiri yapıyorum sanırken Bolşevik örgütlenme ilkelerini askıya almış oluyor. Bir de retorik bir deneme ile kadına “ajan” bile diyebileceklerini söylüyor. Ama dememişler. O rapor bir karalama dokümanı değil, bir güvenlik dokümanı. Derlerse eleştiririz, ama diyebilirlerdi diyerek meşru bir örgütsel çalışma yöntemini komünistler arasında

12 Komintern Kadro Bürosu görevlisi Galcyan'ın raporu, aktaran: *Dr. Şefik Hüsni Deymer–Yaşam Öyküsü, Vazife Yazıları, Sosyal Tarih Yayınları, 2010, s. 60.*

13 Komintern Kadro Bürosu görevlisi Galcyan'ın 15 Nisan 1937 tarihli raporu, aktaran: *Dr. Şefik Hüsni Deymer – Yaşam Öyküsü, Vazife Yazıları, Sosyal Tarih Yayınları, 2010, s. 64.*

14 Mehmet İnanç Turan, *Mustafa Suphi'nin Partisi'nde Sosyalizm ve Enternasyonalizm*, Etki Yayınları, 2018, s. 94-95.

gayri meşru bir mücadele yöntemiyle karıştırmış oluruz. Ve genç komünistlere doğru bir yol göstermemiş oluruz.¹⁵

Sungur yoldaşım ne yazık ki, eleştiriyi doğru anlamamış. Şefik Hüsnü'nün eşi hakkında rapor tutan parti, yani TKP değil; Stalinci Komintern! Sungur yoldaşım sanki ortada doğru dürüst işleyen bir Bolşevik TKP ve Komintern varmış gibi bir değerlendirme yapmış. Söz konusu raporların yazıldığı tarih 1936-1937 dönemidir. Yani Stalin'in yoldaşlarına komplolar kurduğu karanlık bir dönem! Moskova duşmaların başladığı, komünistlerin üzerine sahte suçların atıldığı bir dönem!

Stalinci Komintern öyle kötü bir gelenek yarattı ki, kardeş parti dedikleri komünist partilerini kendisine bağlı bir örgüt haline getirdi ve bu partileri kontrol altında tutabilmek için Komintern'e bağlı bir ajanlar örgütü kurdu. Komintern'e baş kaldırma ihtimali olan, ya da baş kaldıran komünist kadroları uydurma suçlamalarla yabancı servislerin ajanı ilan etti. Buraya örnekleri aktarmam gereksiz; Sungur yoldaşım zaten bunları bilir.

Özcesi, Sungur Savran yoldaşım inandırıcı olmayan bir eleştiri yapmış. Stalinci Komintern'in, komünistleri uydurma nedenlerle "fişleme yönteminin" gerçekliğini gözden kaçırmış.

TKP 1929 muhalefeti

Yine ilk başta kendi görüşlerimi aktarmam gerekiyor:

Şefik Hüsnü yönetimine karşı başlayan muhalefet hareketinde Nâzım Hikmet, Şamilof, Mahmut, Tufan (Fuat Alyanak) gibi TKP kadroları yer alıyordu. Burada önemli iki isim, Nâzım Hikmet ve Tufan (Fuat Alyanak) idi.

Muhalefet, Mart 1930'da, Tufan'ı (Fuat Alyanak'ı), Moskova'ya Komintern ile görüşmesi için gönderdi. Tufan muhalefet adına Komintern'e bir rapor sundu. Muhalefet raporu, Şefik Hüsnü ve arkadaşlarını bir "aydınlar grubu" olarak eleştiriyordu. Örgütsel sorunları dile getiriyor, örgütsel çözüm önerileri sunuyordu. Ne Komintern'in politikasını, ne de Şefik Hüsnü'nün politikasını eleştiriyordu. Aksine Şefik Hüsnü ekibinin Komintern'in görevlerini yerine getirmediğini belirtiyordu. Komintern'i "dünya inkılabının rehberi" olarak gördüklerini söyleyerek, Şefik Hüsnü yönetiminin görevden alınmasını istiyorlardı. Mart 1930 Muhalefet Raporu'nda, Şefik Hüsnü yönetimi hakkında şöyle deniyordu:

Bu arkadaşlar memleket vaziyeti hakkında **Komintern'e yanlış malumat vermek suretiyle** grupçuluğu artmışlardır.

Yedi seneye yakın bir zamandır bu arkadaşlar, fırkanın ve **Komintern'in**

---

15 Savran, "TKP ve Muhalefetleri", s. 164-165.

kendilerinden bekledikleri vazifeleri yapmamışlardır. Ne fırkanın devamlı bir organını yaratabilmişler, ne de bizim gibi genç fırka teşkilatçılarında ufak bir teşkilat tecrübesi bırakmamışlardır.

Bütün bu sebepler fırkanın içinde çok bariz ve muzır bir “münevverler” ailesi meydana getirmiştir.¹⁶

Muhalefetin bu rapora göre istediği şey, Komintern’in Şefik Hüsnü’yü yönetimden indirmesi, yeni bir merkez oluşturmasıydı.

Altını çizmemiz gereken nokta, Muhalefet hareketinin Komintern ile ideolojik bir ayrılığı gündeme getirmemiş olmasıdır. Şefik Hüsnü’ye karşı da programatik-ideolojik bir eleştiri yoktur.

Komintern Kadro Büro görevlisi Galcyan’ın 15 Nisan 1937’de Şefik Hüsnü (Ferdi) için hazırladığı “çok gizli” ibareli raporda, 1929 Muhalefeti’nin Şefik Hüsnü’ye (Ferdi’ye) karşı yönelmiş örgütsel bir muhalefet olduğu şu satırlarla belirtilmektedir:

Nâzım Hikmet SSCB’den Türkiye’ye 1924’te gitmiştir. 1925 yılında o SSCB’ye dönmüş ve 1928’de ikinci kez Türkiye’ye gitmiş, bu arada Ferdi’ye düşmanlık beslemiştir. Nâzım 1926 yılında, Viyana’daki parti konferansında MK aday üyesi seçilmiş, ama partide hiçbir zaman yönetici teşkilat işinde çalışmamıştır. (...) Parti yönetimine karşı grubunu Nâzım 1929 yılında oluşturmuş, bizzat Nâzım ve grubu saldırılarını en başta Ferdi’ye, sonra da onun yakın yandaşları bulunan ve yönetimde yer alan Fahri ile Halim’e yöneltmiştir.¹⁷

Muhalefet, Komintern’in her konuda anlaştığı Şefik Hüsnü grubunun yönetimi bırakmasını istemektedir. Komintern kimi tercih edecektir?

Muhalefet, Haziran-Temmuz 1930’da kendi arasında bir toplantı daha yapar. Komintern’e iletmek üzere bir rapor kaleme alır. Haziran-Temmuz Muhalefet Raporu’nda Muhalefetin, Şefik Hüsnü Merkezi ile ilişki kurmak istemesine rağmen, yöneticiler tarafından ilişki kurulmadığı anlatılır. Özellikle birkaç kez Muhalefet’in, Komintern’in kararlarına bağlı olduğu vurgulanır. Ayrıca Troçkizme karşı olduklarının altı çizilir. Kısacası Muhalefet, Şefik Hüsnü grubu gibi Komintern’in (Stalin’in) kararlarının izleyicisi olacağını belirtir. Haziran-Temmuz 1930 Muhalefet Raporu’nda şunları okuyoruz:

18 Temmuz 1930’da, İstanbul, Adana, Trakya, Lazistan, Bursa, tüm bölge

16 Mart 1930 Muhalefet Raporu, aktaran: Erden Akbulut, *Nâzım Hikmet*, TÜSTAV, 2002, s. 130-131.

17 Komünist Kadro Bürosu görevlisi Galcyan’ın 1937 tarihli raporu, aktarma *Dr. Şefik Hüsnü Deymer – Yaşam Öyküsü, Vazife Yazıları*, Sosyal Tarih Yayınları, 2010, s. 62.

örgütlerinin temsilcileri İstanbul'da buluştu.

18 Temmuz toplantısı, **Komintern'e bildirilmek** üzere aşağıdaki kararları aldı: Ankara, Adana, İstanbul, Bursa, Trakya, Lazistan gibi Türk bölge örgütlerine mensup yoldaşlar olan bizler, **ideolojik** ve taktiksel açıdan **Komintern'in en bilinçli savaşıları** ve sadık askerleriyiz. Troçkizme ve küçük burjuva hareketlerine fazlasıyla düşmanız.

Komintern'in askerleri olan bizler tüm direktifleri ondan alır ve hayata geçirmeye çalışırız.

Bir merkez komitesi oluşturabilmek için Komintern'in onayının gerektiğini biliyoruz.¹⁸

Muhalefetin raporunda yer alan yukarıdaki satırlar, 1929 muhalefetinin Stalinci Komintern'i savunduğunu gösteriyor.

Sungur yoldaşım TKP 1929 Muhalefeti'ni ele alış biçimimi doğru bulmadığını belirtiyor ve şöyle yazıyor:

Mehmet Turan birçok başka solcu gibi, tarih yazarken elde ettiği dokümanlara hep yüzeysel olarak yaklaşıyor, bunların söylediklerinin mutlaka doğru olduğunu varsayıyor. (...) Mehmet Turan'ın bütün çabası şu: Nâzım da, önderi olduğu Muhalef TKP de aynen Komintern'in desteklediği öteki TKP gibi Stalinistti. Siyasi program, ideoloji ve teori konularında ondan hiçbir farkı yoktu.¹⁹

Bu konuda gerçekten Sungur yoldaşım ile tam iki zıt uçta duruyoruz. Ben 1929 Muhalefeti'nin kendi sözlerinden (belgelerden) yola çıkarak Komintern'e ideolojik bağlılığını gösteriyorum. TKP merkezine karşı yapılan muhalefetin örgütsel olduğunu söylüyorum. Sungur yoldaşım aynı belgelere bakarak TKP Muhalefeti'nin ideolojik bir çerçeveye sahip olduğunu söylüyor. Üstelik 1929 Muhalefeti'nin kendisi ideolojik bir program sunmamışken! Komintern'den ideolojik bir ayrılığının olmadığını söylemişken!

Sungur yoldaşım belgelerin diline bakmıyor; niyet okuyarak bir tarih yazmaya çalışıyor. Muhalefetin sözlerini "taktik manevra" olarak değerlendiriyor. Bir muhalefet hareketi, inanmadığı şeyleri söyleyerek komünist bir politika yapabilir mi? Kendi tabanını kandırarak ciddi bir muhalefet örgütleyebilir mi? Komünist politika, yalana-kandırmacaya dayanan bir politika olamaz. Komünistler görüşlerini saklamaya, takiye yapmaya tenezzül etmezler.

---

18 Haziran-Temmuz 1930 Muhalefet Raporu, aktaran: Erden Akbulut, *Nâzım Hikmet*, TÜSTAV, 2002, s. 148-149.

19 Savran, "TKP ve Muhalefetleri", s. 164.

Nâzım'ın 1936'daki sosyalizm anlayışı

Sungur yoldaşımın bu konuda da derin bir farklılığımız var. Bu sefer ilk önce Sungur yoldaşımın eleştirisini aktarayım:

Turan bir de Nâzım'ın 1936'da yazdığı *Sovyet Demokrasisi* başlıklı broşürden alıntılarla Nâzım'ın ideolojik olarak Stalin'le aynı doğrultuda düşündüğünü ileri sürüyor. Biz ona Nâzım'ın İspanya İç Savaşı üzerine yazdığı broşürü de tavsiye edelim. Orada doğrudan doğruya otorite olarak Stalin'e ismen olumlu atıflarda bulunuyor. Sorun şu ki, bu broşürler Nâzım'ın Stalinist değil bir aşamada, yani 1929-1936 arasında anti-Stalinist olduğunu ya da hiç olmazsa Sovyet bürokrasisinin gözüne öyle göründüğünü gösterir. Bunlar Nâzım'ın kendi anti-Stalinizmi konusunda bürokrasiye söylediği yalanlardır! Mehmet Turan bu ince diyalektiği reddediyor, ama yine neden reddettiğini açıklamadan.²⁰

Sungur yoldaşım yine aynı “niyet okuma ve belgeleri tersten okuma” yöntemini kullanıyor. Bu yöntemle tarih anlaşılabilir, bir varsayımlar yumağı haline gelir. Biz belgelerin ne söylediğine biraz daha yakından bakalım:

1936 yılında TKP tarafından “Troçkist-Polis” olarak kabul edilen Nâzım aynı yıl içinde Sovyet Demokrasisi üzerine bir broşür yazar. Selâmet Basımevi bu broşürü yayımlar. İlginç olan nokta şudur: Troçkist olarak TKP tarafından suçlanan Nâzım Hikmet, bu broşüründe Stalin'i ve Sovyetlerin yeni anayasasını savunmaktadır. Nâzım *Sovyet Demokrasisi*'nde Stalinci sosyalizm anlayışını savunarak ideolojik olarak TKP ile aynı yanlış düzlemde olduğunu gösterir. Aynı zamanda bu savunuş, Nâzım'ın Troçki'nin görüşleri ile yakından uzaktan ilgisinin olmadığını da kanıtlar. Stalinci TKP yönetiminin yalan söylediğini de!

Şimdi Nâzım'ın bu kitaptaki Stalinci sosyalizm anlayışını nasıl dile getirildiğine bakalım.

* * *

Nâzım Hikmet, *Sovyet Demokrasisi* broşüründe önce demokrasinin sınıfsal karakterde olduğunu vurgular. Proletarya diktası olan sosyalist demokrasiyi “hakiki demokrasi” olarak adlandırır. Bu “hakiki demokrasi anlayışını” Marx, Engels, Lenin ve Stalin'in savunduğunu belirtir:

Böylece, Sovyetlerde inkılab, Proleter diktaturasını kurarak ilk anından itibaren, yukarda söylenen manasıyla, HAKİKİ DEMOKRASİYİ tahakkuk ettirmeği gaye edinmişti.

Hakikî demokrasiye ait olan bu kanaatları LENİN'den önce MARX ve

20 a.g.e., s. 164.

ENGELS'te LENİN'den sonra STALİN'de aynen bulabiliriz.²¹

Lenin zamanında “Sosyalist Sovyet Cumhuriyeti” nitelemesinin proletarya diktası altında sosyalizmi gerçekleştirmek için çalışmak anlamına geldiğini, henüz sosyalizmin kurulmadığını vurgulayan Nâzım Hikmet şöyle der: “LENİN'e göre ‘Sosyalist Cumhuriyet’ tabiri o günkü şartlar içinde Sovyetlerde sosyalizmin varlığını, mevcut olduğunu ifade etmiyordu.”²²

Buraya kadar Nâzım'ın söylediklerinde yanlış yoktur. Gerçekten Lenin; “sosyalizme geçiş döneminde olduklarını”, sosyalizmin Sovyetler Birliği'nde mevcut olmadığını ifade etmiştir.

Stalin'in 1936 yılında ilan ettiği sosyalizmi savunmak isteyen Nâzım, artık 1936'da “Sosyalist Sovyet Cumhuriyeti” nitelemesinin gerçek anlamıyla sosyalizmi ifade ettiğini söyler. Yani Sovyetler Birliği'nde sosyalizm kurulmuştur.

Lenin zamanında hazırlanan Birinci ana kanunun (anayasanın) sosyalizme geçişi ifade ettiğini, Stalin zamanında hazırlanan ikinci ana kanunun sosyalizmin kendisini ifade ettiğini savunan Nâzım der ki:

Birinci ana kanunda ‘Sosyalist Cumhuriyet’ tabiri sosyalizm için mücadele edildiğini, fakat onun daha kurulmamış olduğu gösteriyordu. İkinci ana kanundaki ‘Sosyalist Cumhuriyet’ tabiri ise **Sovyetlerde sosyalizmin artık bir daha yıkılmaz bir surette muzaffer olduğuna** şahadet etmektedir.²³

Demek ki, Nâzım Hikmet, Komintern'in (Stalin'in) Sovyetler Birliği'nde sosyalizme (komünizmin birinci aşamasına) geçildiği fikrini aynen savunmaktadır. Dolayısıyla tek ülkenin sınırları içinde sosyalizmin tamamlanabileceğini kabul etmektedir. Stalin'in uydurduğu “sosyalizm teorisini” Marksist bir teori olarak kabul etmektedir.

Nâzım, Stalinci Anayasa projesinden bir bölüm aktarır. Buna göre, Sovyetler Birliği'nde işçiler ve köylülerin sosyalist devleti egemendir. Proletarya diktası devam etmektedir. “Hakiki Demokrasi” kurulmuştur. Nâzım'ın yorumu şöyledir:

Proleter diktaturası yoluyla Marks'ın, Engels'in, Lenin'in ve Stalin'in anladıkları mânâda hakikî demokrasi tahakkuk etmiştir. Proletarya diktaturası; Sovyet demokrasisi inkişafının yeni merhalesini tesbit eden yeni ana kanun projesini **Stalin'in rehberliğiyle meydana çıkarınca** bunu her

21 Nâzım Hikmet, *Sovyet Demokrasisi*, aktaran: Erden Akbulut, *Nâzım Hikmet*, TÜSTAV, 2002, s. 274.

22 a.g.e., s. 275-276.

23 a.g.e., s. 276.

şeyden önce bütün Sovyet vatandaşlarının önüne koydu.²⁴

O halde Nâzım'ın sosyalizm anlayışı, Komintern ve Stalin'in sosyalizm anlayışı ile çakışır. Bu anlayışı göre:

Sosyalizm sınıflı bir toplumdur; dost sınıflar (işçiler, köylüler) varlıklarını sürdürürler. Burjuvazi yok edilmiştir.

Sosyalizmde proletarya diktası varlığını korur.

Daha önce bahsetmiştik ki, Lenin'in sosyalizm anlayışı böyle değildir. Lenin'e göre, sosyalizm sınıfların olmadığı bir toplumdur. Proletarya diktası varlığını koruyorsa, sosyalizm yoktur. Önce proletarya diktası kurulacaktır, sonra bununla sınıflar ortadan kaldırılacaktır. Ancak sosyalizm sınıflar ortadan kalktıktan sonra ileri ülkelerde evrensel çapta kurulacaktır.

Nâzım Hikmet, Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin kurulduğunu savunarak, dünya devrimi-dünya sosyalizmi anlayışından uzaklaşmış olur.

Böylece anlamış oluruz ki, Komintern ve TKP Merkezi'nin Nâzım'a yönelttiği "Troçkizm suçlaması" asılsız ve art niyetlidir. Nâzım, tek ülkede sosyalizmin tamamlanamayacağını söyleyen Troçki'nin görüşlerini değil, Stalin'in görüşlerini savunmaktadır.

Nâzım, Stalinci sosyalizm anlayışına o kadar bağlıdır ki, Sovyetler Birliği'nde sosyalizmi kurduğunu söyleyen Stalin'in savunduğu "sosyalizmde çocuk düşürmek yasaktır" saçma görüşünü bile savunur:

Halbuki **sosyalist cemiyette çocuk düşürülmesi yasak edilirken**, hem ananın maddî, manevî, sıhî vaziyeti, hem de doğacak çocuğun doğum anından itibaren bütün hayatı temin edilmektedir.

Bundan dolayı sosyalist bir rejimin çocuk düşürme yasağı ile kapitalist bir rejiminki arasında iç, öz, sosyal muhteva bakımından hiçbir benzerlik yoktur.²⁵

Açıkça görülüyor ki, Sovyetler Birliği'nde sosyalizm olduğu kabul ediliyor. Öyle bir sosyalizm ki, kadınların kendi bedenleri üzerinde bile söz hakkı yok!

İşte, Komintern'in (Stalin'in) göğe çıkardığı ve sözde "Troçkist" akıma kapılmış Nâzım'ın onayladığı Stalinci sosyalizm anlayışı bu!

Şimdi Nâzım'ın söz konusu broşürü; açıktan açığa Stalinizmin sosyalizm anlayışını savunurken, Nâzım'ın bu broşürü yazdığı sırada anti-Stalinist olduğu iddia edilebilir mi? Sungur yoldaşım iddia ediyor. Broşürü tam tersinden yorumluyor. Nâzım'ın Stalinci sosyalizm anlayışını savunmadığını söylüyor. Broşürde söylenenlerin, Stalinci bürokrasiyi kandırmak için yazıldığını belirtiyor. Yalana dayanan

²⁴ a.g.e., s. 283-284.

²⁵ a.g.e., s. 285-286.

bu yöntemle de "ince diyalektik" diyor.

Sungur yoldaşımın aramızdaki temel fark; ben tarihsel belgelere dayanarak görüş belirtiyorum; o ise niyet okuyor! Nâzım'ın, TKP içinde muhalefet örgütlediği dönemde Stalinizme ve Komintern'e karşı, yazılı ya da sözlü bilinen hiçbir görüşü olmamasına karşın; Sungur yoldaşım olmasını istediği doğrultuda; Nâzım'ın Stalin karşıtı, hatta devrimci Marksist görüşlere sahip olduğunu iddia edebiliyor. Dayandığı bir belge var mı? Yok. Tek dayanağı; Nâzım'ın parti içi mücadeleyi kazanabilmek için, inandığı devrimci Marksist görüşleri gizleyerek, inanmadığı Stalinci görüşleri savunmuş olabileceği varsayımdır.

Bence inanmadığı şeyleri inanıyormuş gibi yazan bir komünist yazar en iyi deyimle bir oportünist olabilir. Nâzım'a bunu ben yakıştıramam. Nâzım bu broşürde ne yazmışsa, bunu inanarak yazıyor. Nâzım 1936'da Stalinci görüşlerin etkisi altındadır ve Stalinci sosyalizm anlayışını savunuyor. Nâzım'ın Stalinizm'den kopması 1951'de Sovyetler Birliği'ne kaçmasından sonradır. Ayrıca Nâzım'ın Stalinizm'den kopuşu hemen değil, süreç içinde olmuştur.

Sonuç: Siz hiç Lenin'in inanmadığı görüşleri savunduğu bir kitabını veya broşürünü gördünüz mü?

Ben görmedim!